

**4a convocatòria del Premi
de Recerca en Drets Humans**

**L'especulació
com a vulneració del dret
a l'alimentació**

Miguel Ángel Martín López

ÍNDEX GENERAL

PRÒLEG	5
Joan Auladell Fontseca	
1. LA DIFICULTAT D'ABORDAR L'ESPECULACIÓ COM A PREMISSA	11
2. LA POSSIBILITAT QUE EL RAONAMENT JURÍDIC ABORDI LA SUBMISSIÓ DE L'ESPECULACIÓ AL DRET A L'ALIMENTACIÓ	15
3. LES ESCASSES INICIATIVES ADOPTADES DAVANT L'ESPECULACIÓ A DIA D'AVUI PELS ORGANISMES INTERNACIONALS	19
4. LA CLARIFICACIÓ I FIXACIÓ DEL CONCEPTE D'ESPECULACIÓ	23
5. LA GENERACIÓ D'ESPECULACIÓ CONTRÀRIA AL DRET A L'ALIMENTACIÓ A PARTIR DE LES INVERSIONS EN ALIMENTS	27
6. LA NECESSITAT DE POSAR LÍMIT A LA FORMA D'ACTUAR DE L'ESPECULACIÓ	31
7. LA TRANSMISSIÓ DEL PREU I LA VULNERABILITAT DELS MÉS NECESSITATS DAVANT DELS MOVIMENTS ESPECULATIUS	35
8. L'ESPECULACIÓ, EL MERCAT DE FUTURS D'ALIMENTS I EL DRET A L'ALIMENTACIÓ	41
9. CONCLUSIÓ: L'ESPECULACIÓ COM A VULNERACIÓ DEL DRET A L'ALIMENTACIÓ	47
BIBLIOGRAFIA CONSULTADA	53
RESUMEN (en castellano)	57
ABSTRACT (in english)	63

BIBLIOTECA DE CATALUNYA - DADES CIP

Martín López, Miguel Ángel

L'Especulació com a vulneració del dret a l'alimentació. – (Col·lecció Premi de Recerca en Drets Humans ; 4)
Bibliografia. – Text en català, resum en castellà i anglès. – 4rt Premi de Recerca en Drets Humans
ISBN 9788439388128
I. Catalunya. Generalitat II. Títol III. Col·lecció: Col·lecció Premi de Recerca en Drets Humans ; 4
1. Dret a l'alimentació 2. Especulacions mercantils 3. Aliments – Preus 4. Aliments – Abastament – Aspectes econòmics
341.231.14:641

Barcelona, desembre de 2011

© Autoria: Miguel Angel Martín López
© Edició: Generalitat de Catalunya

Departament de Governació i Relacions Institucionals
Av. Diagonal, 409
08008 Barcelona

Tiratge: 500 exemplars

♻️ Imprès en paper 100% reciclat

Dipòsit legal: B. 41447-2011 28
ISBN: 978-84-393-8812-8

Aquesta obra està subjecta a llicència *Creative Commons* de Reconeixement – No comercial – Sense obra derivada 2.5. Espanya.
Consulteu la llicència a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/deed.ca>

Es pot copiar, distribuir, comunicar públicament, traduir i modificar aquesta obra sempre que no se'n faci un ús comercial i se'n reconegui l'autoria amb la citació següent:

MARTÍN LÓPEZ, M.A., *L'especulació com a vulneració del dret a l'alimentació*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2011 (Premi de Recerca en Drets Humans, 4).

Les opinions expressades en aquesta publicació no representen necessàriament les de l'editor.

El treball que teniu a les mans ha merescut el Premi de Recerca en Drets Humans en la seva quarta edició. Convocat i concedit l'any 2010 per l'extinta Oficina de Promoció de la Pau i els Drets Humans, el premi està destinat a treballs de recerca centrats en qualsevol aspecte relacionat amb el foment i la protecció dels drets humans i les llibertats.

El sometimiento de la especulación al derecho a la alimentación, títol de l'obra guanyadora en la seva versió original castellana, ha estat mereixedora del Premi per la seva aproximació precisa i esclaridora a la necessitat de limitar els abusos especulatius sobre els mercats internacionals d'aliments, una de les causes, segons Miguel Ángel Martín López, el seu autor, del col·lapse alimentari en diverses regions del món que són importadores netes d'aliments.

El jurat en destaca, entre d'altres virtuts, la vinculació i coherència amb la fonamentació, protecció i promoció dels drets humans i les llibertats fonamentals; el rigor i tractament científic del tema; l'originalitat del plantejament; la visió crítica i la contribució a la recerca en el camp del dret a l'alimentació, un dels drets humans més fonamentals.

L'obra es publica en català sota el títol **L'ESPECULACIÓ COM A VULNERACIÓ DEL DRET A L'ALIMENTACIÓ**, encara més eloqüent pel que fa al contingut de la recerca que s'hi exposa. Com moltes altres de les obres que van concórrer a aquesta quarta edició del Premi, és una aportació significativa a la recerca que, en aquest camp, es du a terme a les universitats catalanes i en altres institucions i entitats independents, i digna representant de la sensibilitat de la societat

catalana envers les violacions que encara sofreixen els drets humans arreu del món.

Joan Auladell Fontseca

Director general de Relacions Institucionals
i amb el Parlament

El jurat del IV Premi de Recerca en Drets Humans el componien:

Xavier Badia i Cardús, director de l'Oficina de Promoció de la Pau i dels Drets Humans

Victòria Camps i Cervera, catedràtica d'Ètica de la Universitat Autònoma de Barcelona

José Alejandro Saiz Arnaiz, catedràtic de Dret Constitucional de la Universitat Pompeu Fabra

Consuelo Ramon Chornet, professora de Dret Internacional Públic de la Universitat de València

Jaume Saura i Estapà, professor titular de Dret Internacional Públic de la Universitat de Barcelona

1. LA DIFICULTAT D'ABORDAR L'ESPECULACIÓ COM A PREMISSA

Com mostra la història, sempre hi ha hagut qui ha tret profit de les crisis d'abastament i subsistència. Primordialment, això s'ha fet acaparant aliments, forçant-ne l'encariment o buscant un lucre excessiu a costa de la necessitat vital més elemental.

Aquesta especulació ha estat, lamentablement, una constant, i encara en els nostres dies poden trobar-se casos en què és ben palesa. Per posar un exemple il·lustratiu, el passat febrer a la ciutat de La Paz, Bolívia, es van decomissar gran nombre de quintars d'arròs, farina i llet, sostrets d'importacions i dedicats a l'especulació amb el preu¹. També en la recent crisi alimentària de Níger de 2005 es va donar aquesta situació; segons que sembla, els especuladors van ser els beneficiaris absoluts de la conjuntura i van obtenir considerables beneficis de la pujada de preus².

Malgrat el considerable dany que causen aquestes situacions al dret a l'alimentació, les directrius voluntàries per a la realització progressiva del dret a l'alimentació afavorides per la FAO³ no en fan cap esment ni referència. Tanmateix, recurrent al raonament jurídic, és poc menys que obvi que l'esmentada especulació és contrària al dret a l'alimentació, i que cal evitar-la i reprimir-la⁴.

No obstant això, el que la situació té de nou ara és que aquesta especulació pot tenir projecció global i afectar les poblacions en gran manera i a gran escala. I la veritat és que s'assenyala com una de les causes de l'altíssima pujada del preu dels aliments bàsics, que ha propiciat la greu crisi alimentària del passat any 2008⁵.

És cert que hi ha una actitud que nega aquesta participació i que defensa el bon funcionament del mercat

de futurs⁶. Poden trobar-se diverses anàlisis en aquest sentit que a més en desaconsellen qualsevol reforma. Les causes de la pujada, diuen, han estat d'altres, com ara els biocombustibles, causants en un vuitanta per cent, segons el Banc Mundial⁷, de la pujada de la demanda dels països emergents, o bé la pèrdua de la collita anual a Austràlia, etc.

No obstant això, no és l'actitud més estesa i són molt més nombroses les veus que admeten la presència de l'especulació. Ara bé, sobre el que sí hi ha consens és que la identificació i la concreció del paper de l'especulació és una tasca molt difícil. Així ho posa de manifest, per exemple, Peter Wahl⁸, que en un dels seus complets estudis sobre el tema sentència que, per diverses raons, l'àmbit exacte i l'efecte de l'especulació en l'increment del preu és impossible de determinar.

L'esforç del jurista dirigit a acotar aquestes pràctiques es presenta, per tant, complex i ardu. A més, ha estat tradicional considerar que l'especulació, fins a cert punt, és consubstancial a la manera de fer negocis, sobretot en un àmbit abstracte i allunyat del concret com són ara els mercats financers. Ja ho deia un clàssic estudi nord-americà: la tasca del comerciant i la de l'especulador és, essencialment, la mateixa. Tothom té quelcom d'especulador⁹.

⁶ Vegeu, sobre això, els treballs següents: IRWIN. "Recent convergence performance of CBOT corn, soybeans and wheat guiding contracts". *Choices*, 23, 2008, p. 16-21; WRIGHT, B. D. *Speculators, storage and the price of rice*. Giannini Foundation of Agricultural Economics, Berkeley, 2009; SANDERS, IRWIN and MERRIN. "The adequacy of speculation in agricultural futures market: too much of a good thing?". *Marketing and outlook research reports*, 2008, Urbana-Champaign II, University of Illinois.

⁷ MITCHELL, Donald. *A notice on rising food prices*. World Bank, July 2008, Policy research working paper, Wps 4682, 2008. En tot cas, aquesta notícia es va publicar en la premsa nacional i internacional d'aquells mesos del 2008. D'altra banda, el Banc Mundial té un espai dedicat a la seva pàgina web a la crisi mundial d'aliments amb informació considerable i anàlisis ([//worldbank.org/foodcrisis](http://worldbank.org/foodcrisis)).

⁸ WAHL, Peter. "Food speculation, the main factor of the price bubble in 2008". *Weed World Economy, Ecology and Development*, 2009, p. 14. Aquest treball també s'ha publicat com a capítol dins de l'obra *The global food challenge: towards a human rights approach to trade and investment policies*. Germany, ed. Bread for All et al., 2009, p. 68.

⁹ CONNAY, T. Jr. *Investment and speculation. A description of the modern money market and analysis of the factors determining the value of securities*. New York, ed. Hamilton Institute, 1914, p. 1 i 4.

¹ La *Razón*, edició digital, dijous febrer 28 de 2008, www.la-razon.com.

² DE SARDAN, Olivier J. "La crise alimentaire de 2004-2005 au Niger en contexte". *Afrique Contemporaine*, 2008, vol. 225, p. 36.

³ *Directrius voluntàries per a la realització progressiva del dret a l'alimentació en el context de la seguretat alimentària nacional*. FAO, Document C2005/INF/11, de la trenta-tresena conferència de la FAO, del 19 al 26 de novembre de 2005.

⁴ Normalment, els drets interns solen preocupar-se, en els seus codis penals, de reprimir les manipulacions en la fixació dels preus dels aliments bàsics. Són conegudes també, en el dret històric, les legislacions contra l'àgio.

⁵ Breument, l'efecte més tangible de la crisi ha estat portar més de cent milions de persones d'arreu del món a la condició d'inseguretat alimentària. Les manifestacions populars per escassetat d'aliments han estat constants a les ciutats del tercer món; s'anomenen "disturbis per aliments".

2. LA POSSIBILITAT QUE EL RAONAMENT JURÍDIC ABORDI LA SUBMISSIÓ DE L'ESPECULACIÓ AL DRET A L'ALIMENTACIÓ

El dret a l'alimentació està reconegut pel dret internacional general. Molts elements de la pràctica confirmen l'existència d'una *opinio iuris* respecte a l'existència d'aquest dret.

Ara bé, encara que puguem afirmar amb aquesta seguretat la pertinença d'aquest dret al cos general de l'ordenació internacional¹⁰, és difícil definir amb detall les obligacions concretes o què cal fer o no fer a l'empara d'aquest dret.

És veritat que es pot afirmar que hi ha obligacions directament i immediatament exigibles. Això es dedueix bé del Comentari General número 12 del Comitè del Pacte Internacional sobre els Drets Econòmics, Socials i Culturals.

Aquestes obligacions són les imprescindibles per fer possible el nucli del dret a l'alimentació. El Comentari General esmentat no ho indica expressament, però considerem que pot deduir-se'n que aquest nucli el constitueix el dret fonamental de les persones a no veure's exposades a la fam, expressió utilitzada en diversos instruments i que conformaria un dret essencial dins del dret més ampli a una alimentació adequada.

El raonament jurídic necessàriament ha de gaudir de llibertat per estudiar i analitzar situacions, algunes de sobrevingudes, que podrien entrar en aquesta categoria i vulnerar el dret a l'alimentació.

Aquest raonament pot teixir arguments i extreure conclusions basades en el Dret, i ha de ser un instrument irrenunciable per fer avançar el compliment del dret a l'alimentació.

En aquestes pàgines volem fer l'anàlisi d'un fenomen de creixent importància en matèria alimentària com és l'especulació, que emergeix i esdevé una amenaça real per al dret a l'alimentació, que no pot quedar a la seva mercè només perquè no hi ha normes i pronunciaments expressos sobre la matèria. Cal fer ús del raonament referit i veure què és el que el Dret hi pot fer.

10 Per a un coneixement més aprofundit sobre aquesta qüestió, podeu veure el treball MARTÍN LÓPEZ, Miguel Ángel. "Reflexiones sobre el contenido del derecho a la alimentación". *Seguridad Alimentaria y Políticas de Lucha contra el Hambre*. Córdoba, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Córdoba, 2007, p. 131 i seg.

**3. LES ESCASSES INICIATIVES
ADOPTADES DAVANT
L'ESPECULACIÓ A DIA
D'AVUI PELS ORGANISMES
INTERNACIONALS**

Les iniciatives dels organismes internacionals, principalment de les Nacions Unides, davant la crisi alimentària només han reconegut tímidament la presència de l'especulació, i no han iniciat cap mesura de control.

Certament, el marc ampliat del grup de treball de Nacions Unides per a la crisi esmenta l'especulació només un cop, tot indentificant-la com la causa de la crisi i expressant el *desideratum* que s'haurien de prendre mesures apropiades per evitar-ho¹¹. No obstant això, no consten avenços en la matèria.

La conferència de la FAO de juny de 2008, immediata després de la crisi, no arribà ni a al·ludir-hi en la seva declaració final¹². Almenys la conferència posterior sobre la seguretat alimentària mundial de novembre de 2009 sí que ho feu, encara que de forma tímida: es limità a fer una crida a les organitzacions internacionals competents perquè examinessin els possibles nexes o vincles entre l'especulació i la volatilitat dels preus agrícoles¹³. N'és, doncs, el punt de partida, el començament de l'anàlisi; esperem veure'n el desenvolupament i els resultats.

En comparació amb aquest pla internacional, molta més activitat i determinació poden trobar-se en la tasca desplegada pel Senat dels Estats Units d'Amèrica, que de temps enrere estudia l'impacte i l'efecte de l'especulació als mercats de futurs, l'energètic i també l'alimentari, i va adoptar l'Acord de 8 de juliol de 2009, Commodity Speculation Reform Act of 2009, que prohibeix i reprimeix l'especulació excessiva en aquests mercats¹⁴.

Encara que aquest concepte d'especulació excessiva requereix una major concreció i clarificació, fet que va

en el seu detriment i es pot emprar com a crítica, pot suposar un marc jurídic apropiat per reprimir les conductes i els efectes contraris al dret a l'alimentació.

El mateix ha estat invocat per l'important Institut per a l'Agricultura i Política Comercial, centre d'estudis amb seu a Minneapolis¹⁵, per incloure'l en el procés de revisió i posada al dia que actualment du a terme l'esmentat grup ampliat de treball sobre la crisi de Nacions Unides. Sens dubte, aquest procés podria ser una bona oportunitat per abordar amb profunditat l'especulació, encara que no se n'ha de ser gaire optimista, atès que l'única proposta que incideix en aquesta qüestió, fins ara, ha estat precisament la indicada¹⁶.

A més, els més recents desenvolupaments a escala internacional confirmen aquesta falta d'optimisme. La FAO acaba de publicar una nota política breu en la qual discuteix que sigui necessari regular l'especulació als mercats alimentaris internacionals. No la considera perniciosa¹⁷. Expressament, defensa que limitar o prohibir l'especulació als mercats podria produir més perjudici que no pas benefici. No fa cap graduació ni distincions en l'especulació, la qual cosa constituiria un avenç per identificar l'especulació realment danyosa i contrària a aquest dret.

Alguns dels arguments que utilitza la nota esmentada per no limitar l'especulació són poc consistents. Així, indica que és una qüestió controvertida i que hi ha tantes investigacions que denunciïn la influència negativa de l'especulació com investigacions que la neguen. Davant aquest desconcert, el cert és que la prudència jurídica precisament hauria de motivar el resultat contrari i promoure accions per establir les cauteles necessàries. S'al·lega també que, en tot cas, l'especu-

11 *Comprehensive framework for action. High-level task force on the global food crisis*, July 2008. Podeu consultar el document a la pàgina web //un-foodsecurity.org. A conseqüència de la crisi, el Secretari General de Nacions Unides va instituir aquest grup de treball per abordar i actuar davant la crisi i en va nomenar director David Nabarro.

12 *Declaració de la conferència d'alt nivell sobre la seguretat alimentària mundial: els desafiaments del canvi climàtic i la bioenergia*. Rome, June 5, 2008. Podeu veure el text complet a la pàgina web //fao.org.

13 *Declaració de la Cimera Mundial sobre la seguretat alimentària*, Roma, 16-18 novembre de 2009, WSFS 2009/2. Es pot consultar en //fao.org. Cal indicar que la Declaració fa també referència, en el punt vint-i-quatre, a estudiar si un sistema de manteniment de reserves d'aliments pot ser eficaç per limitar la volatilitat dels preus. Aquesta qüestió l'abordarem més endavant.

14 *Commodity Speculation Reform Act of 2009*, 11th Congress, 1st session, S.1412, Senate of the United States, July 8, 2009. Cal tenir en compte també la *Prevent Excessive Speculation Act*, 11th Congress, 1st session, S. 447, Senate of the United States, February 13, 2009. Així mateix, és d'interès veure el resultat final de la investigació que va dur a terme el Senat: *Excessive Speculation in the wheat market, majority and minority staff report*. Permanent Subcommittee on Investigations, United States Senate, June 24, 2009, Committee on Homeland Security and Governmental Affairs, Carl Levin, chairman, Tom Coburn, acting ranking minority member.

15 Sobre la tasca de l'Institute for Agriculture and Trade Policy, vegeu la seva pàgina web //iatp.org. Sobre la matèria que tractem han publicat l'informe *Commodities market speculation. The risk to food security and agriculture*, November 2008, i *A better future for food and energy: reforming commodity futures markets*, June 2009.

16 Vegeu *Dialogue on the Comprehensive framework of action. Highlevel task force on the global food security crisis. Unabridged comments received for the update of the Comprehensive framework of action*, Dublin, 17th and 18th May, 2010. També és interessant veure el document *Dialogue on the Comprehensive framework for action, High level task force on the global food security crisis, working documents for the discussion in the plenary session and thematic working group*, Dublin, 17th and 18th May, 2010. Tots dos documents i tot el relatiu a aquest procés de revisió i posada al dia es pot consultar a la pàgina web //un-foodsecurity.org. També és important assenyalar que FIAN (l'organització no governamental més important en la defensa del dret a l'alimentació) ha advocat aquí perquè l'Alt Comissionat de Nacions Unides per als Drets Humans estudiï l'impacte de l'especulació sobre aquest dret.

17 *Price surges in food markets. How should organized futures market be regulated?*. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Economic and Social Perspectives, June 2010, Policy Brief 9.

lació només té efectes negatius a curt termini. Aquesta qüestió, però, no és fútil i no ha de servir com a atenuant, menys encara com a eximent de la limitació, com es pretén. Més de cent milions de persones han passat en el curt termini de la crisi del 2008 a la situació d'inseguretat alimentària.

4. LA CLARIFICACIÓ I FIXACIÓ DEL CONCEPTE D'ESPECULACIÓ

Veiem les dificultats que comporta abordar jurídicament l'especulació. Per esquivar-les cal examinar les manifestacions concretes i els detalls del comportament especulatiu. Això ens permetrà jutjar la seva adequació respecte al dret a l'alimentació.

Per començar aquesta tasca és important determinar bé quina és l'essència de l'especulació. Partim per a això de la definició que n'ofereix el diccionari de la Real Academia de la Lengua Española, que la defineix com la "realització d'operacions per obtenir beneficis basats en les variacions dels preus"¹⁸. Es veu, per tant, que l'esmentada essència és aprofitar-se i lucrar-se en exclusiva d'un preu com més alt millor, sense valor afegit ni increment de la rendibilitat econòmica o la productivitat.

Curiosament, aquesta paraula en llengua anglesa, tal com la defineixen els diccionaris anglòfons, no té idèntic significat i sí matisos diferents que han de ser tinguts en compte. Per especular s'entén "realitzar accions comercials i financeres de risc elevat o alt, però que podrien permetre assolir considerables beneficis". Per exemple, el prestigiós diccionari jurídic Merriam-Webster expressament defineix l'especulació com "l'assumpció d'un inusual risc en els negocis amb l'esperança d'obtenir incommensurables guanys"¹⁹.

El mateix diccionari espanyol indica de forma explícita que l'accepció té una innegable connotació negativa. L'accepció anglesa, al contrari, no la té necessàriament. La tendència al risc no és negativa *per se*. També pot ser aquest fet la causa que hi hagi reticència a proscriure'n l'ús internacionalment.

18 *Diccionario de la Real Academia de la Lengua Española*. Madrid, ed. Espasa-calpe, 2001, 22a edició.

19 El diccionari Merriam-Webster pot consultar-se a la pàgina web www.merriam-webster.com

A més, la referida essència del concepte d'especulació com l'acció d'exercir influència per fer pujar el preu dels aliments amb resultat de l'encariment artificial sense aportar-hi valor econòmic real ofereix una precisió i seguretat jurídica més grans. Eliminar aquestes accions és, així mateix, la finalitat desitjable, el que el dret a l'alimentació hauria de pretendre.

Una apreciació que creiem necessària de fer a la vista de tot això: perquè es produeixi l'especulació contrària al manteniment d'aquest dret no cal la presència d'un element subjectiu, el d'actuar amb intenció, malícia o deliberació. L'important és que les accions condueixen a un determinat resultat objectiu, el perjudicial impacte abans assenyalat sobre el dret a l'alimentació.

**5. LA GENERACIÓ
D'ESPECULACIÓ CONTRÀRIA
AL DRET A L'ALIMENTACIÓ
A PARTIR DE LES INVERSIONS
EN ALIMENTS**

El mercat d'aliments bàsics s'ha configurat els últims anys com una opció atractiva i de rendibilitat prometedora per als petits inversors.

Abans que es produís la crisi alimentària de 2008, hi va haver nombrosa publicitat dels bancs i fons d'inversió encoratjant aquest finançament i prometent considerables beneficis, principalment per l'alça de preus que es produïa al sector. Així, per exemple, Deutsche Bank llançava un fons dedicat a la inversió agrària, Dws agrik garantit, aprofitant aquesta empena. Altres exemples a Europa pels seus altíssims beneficis són el Parworld agriculture classic de BNP Paribas o el CS-DJ-AIG commodity index X+B de Credit Suisse.

Un cop passada la crisi, aquestes inversions alimentàries tornen a ser reclamades i cobejades per les seves prometedores perspectives de futur. La premsa i els analistes econòmics especialitzats aconsellen, de fet, invertir en aquest sector, que denominen "de les matèries primeres toves", i s'hi aprecien nombroses pressions alcistes.

Certament, els preus tornen a pujar²⁰. Per exemple, el preu del blat, que ha augmentat l'últim any un noranta-dos per cent, o el *bushel* de blat de moro, que, aquests mesos, ha assolit el preu més elevat en quinze anys. També hi ha informació recent que a mitjà i llarg termini la tendència és vers una considerable alça dels preus. És el cas de la recent publicació de l'anuari agrícola realitzada per la FAO conjuntament amb l'Organització de Desenvolupament i Cooperació a Europa (OCDE), que vaticina que per a la pròxima dècada els cereals, els olis i la cistella de menjar diària pujaran pels volts d'un quaranta-cinc per cent, en termes reals²¹.

20 Això pot constatar-se en la informació que ofereix la premsa, particularment l'econòmica. Per a una informació més elaborada en la mateixa línia, vegeu la informació del Banc Mundial (*Food price watch*, May 2010, The World Bank, Poverty reduction and equity group). Es troba disponible a la pàgina web // worldbank.org.

21 OECD-FAO *Agricultural Outlook 2010-2019 Highlights*, 2010. Podeu veure l'integrament a // agri-outlook.org.

Davant d'aquestes previsions podem pensar, per tant, que les premisses de la passada crisi alimentària continuen presents i latents i que el dret a l'alimentació podria trobar-se en una situació de debilitat i vulnerabilitat si no es protegeix oportunament.

Considerar un inversor individual un "especulador" resulta en principi forassenyat per inversemblant. Probablement només hi té un interès econòmic i s'alegria dels beneficis que n'obtingui, independentment de l'efecte que causin²². Tanmateix, normalment li manca la mínima informació necessària sobre la gestió, la destinació de la inversió i, encara més, sobre el control de la inversió. Ara bé, el que sí que resulta innegable és que la suma o agregació de les inversions individuals sí que poden provocar una especulació col·lectiva susceptible de vulnerar el dret a l'alimentació. I això cal evitar-ho.

De forma principal, si s'observen amb atenció aquestes inversions i fons, s'aprecia que, en nombrosos casos, no s'adrecen a un fi productiu. En molts supòsits, s'ha pogut constatar que es destinen en exclusiva a la compra o adquisició dels productes sense més ni més²³.

En altres casos fins i tot es dilueix la informació sobre la destinació de la inversió, de manera que els gestors tenen absoluta llibertat per actuar segons dictin les lleis del mercat. És el cas característic, peculiar i singular dels famosos *hedge funds*, fons d'alt risc o fons d'inversió alternativa²⁴.

Aquests fons no se circumscriuen a productes concrets. Són oportunistes. Busquen el guany espontani amb absoluta llibertat, el guany a curt termini. Com destaca Franklin Edwards, fan el contrari del que el seu

22 Tampoc no seria mala idea incloure en les inversions sobre aliments informació sobre la situació alimentària mundial i sobre el dret a l'alimentació.

23 I fins i tot la compra de terres o terrenys, estructures de possessió, com s'anomenen habitualment.

24 La veritat és que resulta difícil trobar una traducció al castellà o al català ajustada per al terme. Vegeu a Internet diferents debats sobre la qüestió.

25 EDWARDS, Franklin R. "Hedge funds and the collapse of long-term capital management". *Journal of Economic Perspectives*, 1999, vol. 13, p. 189-210. Les paraules textuais són "It is hard to imagine a greater misnomer than hedge-fund, since hedge funds typically do just the opposite of what their name implies: they speculate." (p. 189). El terme va aparèixer per primera vegada a la revista *Fortune* el 1966 i era un producte al servei dels *millionaris*. Els primers a Espanya van ser llançats el novembre de 2006 pel BBVA amb Codespa (una ONG de desenvolupament). *El País* se'n feia ressò (vegeu la seva edició de 13 de novembre de 2006), fins i tot indicant la dedicació a productes molt agressius vetats als fons tradicionals com ara accions en descobert, futurs i opcions.

nom dóna a entendre, es dediquen a especular²⁵. Per al cas dels béns alimentaris bàsics, bé podem argumentar que són contraris al dret a l'alimentació.

Així mateix, un altre tret que cal destacar és que aquests fons o inversions en alimentació no són estables en el temps. No s'hi manté la inversió i sol ser comuna una retirada amb rapidesa a la recerca d'altres destinacions més lucratives. Això desestabilitza i dissuadeix la inversió productiva a mitjà i llarg termini.

Totes aquestes condicions i circumstàncies poden generar especulació i fer augmentar el preu dels aliments. La solució hauria de ser la regulació de la destinació esmentada, exigint concreció i orientació a la creació de valor, i també, si més no, algun tipus de permanència.

Sens dubte, la inversió en negocis agrícoles pot ser positiva i s'hauria d'encoratjar com a sector prioritari per garantir la seguretat alimentària mundial i l'augment de provisió d'aliments per al futur. Afortunadament, comencen a sorgir fons d'inversió amb aquesta condició, que aposten per la maquinària agrícola, els fertilitzants i fins i tot el desenvolupament de l'agricultura a l'Àfrica²⁶.

Amb tot, també es pot advertir, com a possible aspecte negatiu o mesura de cautela, que previsiblement tota aquesta inversió es dirigirà a l'*agrobusiness* de la gran empresa i no pas a afavorir la petita pagesia dels països en vies de desenvolupament.

26 De fet, l'Assemblea General de Nacions Unides acaba d'aprovar una resolució que encoratja les inversions i el desenvolupament agrícola com a condicions necessàries per a la seguretat alimentària. És una qüestió que serà important per a l'agenda política dels pròxims anys (A/RES/64/224, Nacions Unides, Assemblea General, 31 de març de 2010, Desenvolupament Agrícola i Seguretat Alimentària).

6. LA NECESSITAT DE POSAR LÍMIT A LA FORMA D'ACTUAR DE L'ESPECULACIÓ

L'especulació sempre vol aprofitar-se de les necessitats alienes. És la seva raó de ser. Burxa en la debilitat i sol actuar quan hi ha desconeixement i desconcert.

La primera d'aquestes condicions s'ha pogut apreciar de manera palesa en la crisi recent del deute grec. Els mercats, moguts per l'especulació, s'hi van acarnissar tot atacant les debilitats. La veu respectada del Nobel Joseph Stiglitz va arribar fins i tot a afirmar davant la situació que s'havia de cremar els especuladors.

En els preus alimentaris també es donen aquestes situacions: sovint es forcen les pujades davant de qualsevol índex de males collites o d'escàs nivell de reserves²⁷ o d'aprovisionament de cereal. Actuen amb antelació i rapidesa, anant més enllà del que determinaria la llei de l'oferta i la demanda.

Això ho podem constatar amb el que succeeix a hores d'ara a conseqüència dels incendis a Rússia. Des d'un primer moment, el temor que Rússia restringís l'exportació del blat n'ha duplicat el preu meteòricament als mercats internacionals²⁸.

Una iniciativa que ha estat plantejada per alguns per contrarestar aquests excessos especuladors és la creació d'un fons de reserva global de cereal i aliment bàsic, que serviria de provisió davant de circumstàncies de necessitat urgent per així evitar la percepció de desproveïment als mercats²⁹.

Tot i que hi ha defensors de la iniciativa³⁰, la FAO, en l'esmentat document del *policy brief*, no es mostra pas partidària de la idea. La troba poc efectiva i necessitada de molts recursos, malgrat que hi ha qui defensa que bé podria ser un fons virtual.

27 Com expressament assenyala Randy Schnepf, "as a result, expectations for high stocks relative to use typically result in lower prices, while expectations for low stocks relative to use tend to raise prices" (SCHNEPF, Randy. *High agricultural commodity prices. What are the issues?*. 2008, New York, Novinka editions, p. 9).

28 Vegeu *El País* de 4 d'agost de 2010, p. 5.

29 Com dèiem abans, la cimera de la FAO sobre seguretat alimentària mundial de novembre de 2009 també va disposar la necessitat d'estudiar la pertinència d'un fons mundial de reserves per controlar la volatilitat dels preus.

30 Vegeu sobre això, per exemple, WRIGHT, Brian. *International grain reserves and other instruments to address volatility in*

En el marc del també esmentat procés de revisió del marc ampliat del grup de treball de Nacions Unides davant la crisi alimentària, hi ha propostes que matisen algunes idees sobre el fons i que són d'interès. Han estat realitzades pel Ministeri d'Afers Estrangers espanyol, Oxfam i Concern i, per resumir, propugnen que hi hagi millors fons o estocs a escala regional i subregional i que estiguin oberts a la participació de la petita pagesia³¹.

Amb l'objecte de frenar l'especulació, l'important és l'efecte dissuasiu, i es poden pensar altres mecanismes alternatius. En aquest sentit, la recopilació i difusió veraç i fiable de les dades i la informació hauria de ser realitzada o, si més no, supervisada, per una autoritat internacional que mantingués un nivell mínim de coneixement i un flux de comunicació constant amb els agents i actors principals del mercat. El Comitè Mundial de Seguretat Alimentària podria tenir aquest paper.

Això és recomanable perquè tot sovint els comportaments en aquest àmbit són irracionals, fins i tot resultat d'una conducta de pànic. Com hem dit més amunt, l'especulació s'aprofita de les situacions de desconeixement i desconcert. Un exemple ben il·lustratiu n'és l'evolució del preu de l'arròs en la crisi alimentària recent.

Com indica Peter Timmer³², un no gens menyspreable expert en la matèria, la producció d'arròs era molt bona, el seu mercat de futurs funcionava correctament en aquest cas i, a més, aquest gra no s'utilitza per produir biocombustible. Tot i així, es va desencadenar la cursa de la pujada de preus. No hi ha cap altra explicació fora del pànic i l'ansietat. I no podem oblidar que l'arròs és l'aliment bàsic de la majoria dels pobres del món.

grain markets: issues and options. Technical background paper for the World Grain Forum, May 2009, Russia, Berkeley, ed. University of California.

31 *Dialogue on the Comprehensive framework of...* Op. cit.

32 TIMMER, Peter C. "Reflections on food crisis past". *Food Policy*, 2010, vol. 35, p. 1-11. En paraules textuales: "the sudden surge in rice prices remains to be explained. Financial speculation seems to have played only a small role, partly because futures markets for rice are very thinly traded. Instead decisions by millions of households, farmers traders and some governments, based on expectations of rising prices, sparked."

En aquest cas concret, no hi ha tingut gaire influència l'especulació estrictament financera, encara que aquests mercats normalment també actuen guiats per informació incompleta. Les anàlisis no solen ser completes ni fidedignes, ni tampoc fruit d'un coneixement profund de la realitat. Un expert en la matèria, Gerald Ashley, autor de l'obra *Financial Speculation*, ho posa de manifest quan afirma que el mercat és ple d'informació, però que s'hi veuen coneixement i saber rarament³³.

³³ ASHLEY, Gerald. *Financial speculation, trading financial biases and behaviour*. New York, ed. Harrison House, 2009, p. 129.

Certament, en moltes ocasions el mercat es mou per expectatives. Això s'entén millor per mitjà d'un exemple. Com sabem, s'ha arribat a afirmar que el causant de la crisi alimentària ha estat principalment el biocombustible, en un vuitanta per cent, més que no pas l'especulació. Però bé s'hi pot argumentar que el detonant no va ser tant la necessitat física de biocombustible com les expectatives de guany que s'havien generat³⁴ al seu voltant. Això era el que movia la inversió i en això consisteix, en certa manera, l'especulació.

³⁴ Probablement, sense una base real i de certesa, basades només en hipòtesis. També cal assenyalar que els biocombustibles suposen igualment una amenaça a l'hora de garantir el dret a l'alimentació. Sobre això és interessant veure el treball d'EIDE, Asbjorn. *The right to food and the impact of liquid biofuels (agrofuels)*. Rome, Food and Agriculture Organization, 2008.

En conseqüència, és important que una autoritat com l'esmentada ofereixi dades objectives sobre la realitat. També caldria tenir cura que el discurs de les anàlisis referides i les expectatives amb què treballen els inversors no siguin contraris al dret a l'alimentació³⁵, sinó que és imprescindible que el respectin.

³⁵ Sens dubte, amb arguments del tipus "hi ha hagut sequera, guerra, calamitat o pèrdua de collita a tal zona", etc.

7. LA TRANSMISSIÓ DEL PREU I LA VULNERABILITAT DELS MÉS NECESSITATS DAVANT DELS MOVIMENTS ESPECULATIUS

36 Tingueu en compte que hi ha molts més mercats de futurs al món. En el treball de Randy Schnepf podeu trobar informació sobre els mercats de futurs alimentaris als Estats Units. També sobre les transaccions en aquests mercats, vegeu la pàgina web //futures.tradingcharts.com.

37 SCHNEPF, Randy. *Price determination in agricultural commodity markets: a primer*. CRS report for Congress, updated January 6, 2006, p. 8.

38 Per posar-ne algun exemple il·lustratiu, sol dir-se que els productors de cardamom del nord d'Huehuetenango (Guatemala), una zona perduda i gairebé incommunicada, solen prestar contínua atenció al preu que assoleix en cada moment el producte als mercats internacionals.

39 Com a treballs recents, vegeu GODSWAY, Cudjoe; DEMANS, Breisinger; XINSHEN, Diao. "Local impact of a global crisis food price transmission, consumer welfare and poverty in Ghana". *Food Policy*, 2010, vol. 35, p. 294-302; BACKSHOODELH, M. "Impacts of world prices transmission to domestic rice markets in rural India". *Food Policy*, 2010, vol. 35, p. 12-19. Per veure altres investigacions anteriors en el temps, BAFFES, J.; GARDNER, B. "The transmission of world commodity prices to domestic markets under policy reforms in developing countries". *Policy Reform*, 2003, vol. 6, p. 159-180; CONFORTI, P. *Price transmission in selected agricultural markets*. FAO commodity and trade policy research, working paper no. 7.

40 DEMANS, Breisinger; XINSHEN, Diao... *Op. cit.*

41 Vegeu, per exemple, WODON, Quentin; ZAMAN, Hassan. "High

Una de les característiques més singulars de la fixació dels preus dels béns agrícoles a escala mundial és l'extrema influència que hi exerceix pràcticament un únic mercat mundial, com és el de futurs de Chicago³⁶. El preu que allà es fixa s'expandeix a tots els racons del món. En paraules de Randy Schnepf, aquest mercat de futurs funciona com una central de canvi per a la informació dels mercats domèstics o locals i dels mercats internacionals, així com un mecanisme primari per a l'aparició i descobriment dels preus³⁷.

Bé podem considerar que aquesta és una de les manifestacions més palpables de la globalització i la interconnexió a escala mundial de tots els elements del sistema³⁸. Encara que alhora també és manifestació de la cara més ombrívola, com és l'exposició a un risc global amb falta de regulació i control.

I el cert és que la transmissió dels preus internacionals als mercats locals es produeix amb relativa rapidesa. Ja hi ha estudis empírics i investigacions que ho posen de manifest³⁹, fins i tot a les zones rurals dels països en vies de desenvolupament, efecte sorprenent de la globalització. Es dona fins i tot el cas, com s'ha comprovat a Ghana, que les classes més riques consumeixen el cereal local, mentre que les més necessitades consumeixen gra internacional importat⁴⁰.

Es fa palesa la vulnerabilitat i fragilitat de l'aplicació del dret a l'alimentació. Sens dubte, la garantia de l'accés segur a aliment i en quantitat suficient per a una vida digna i saludable, no pot esdevenir-se en aquestes condicions. Com se'n dedueix, a sobre, són els més pobres⁴¹ els qui estan més exposats, de forma directa i patent, als efectes de l'especulació i les pujades de preus que en resulten⁴². A més, tot s'agreuja per la

condició d'un gran nombre de països, més de quaranta al món, importadors nets d'aliments⁴³. Aquesta dependència alimentària deixa la situació en un atzucac.

A fortiori, es comprova que, encara que es produís una baixada en els preus internacionals després de la crisi, localment el preu continua a nivells molt elevats. Aquest fet, l'han pogut constatar les organitzacions internacionals, com ara la mateixa FAO i l'Organització Mundial del Comerç⁴⁴. El contagi a l'alça va ser ràpid, però no a l'inrevés. Això, sens dubte, s'hauria d'investigar en profunditat; potser també hi trobaríem l'especulació com a causa.

Normalment, els mercats al comptat de cereals (*cash markets*) han tingut els seus propis mecanismes de fixació de preus sense comptar amb el preu fixat en el mercat de futurs, que, tradicionalment, havia tingut una posició no gaire forta en el conjunt general del mercat i, per tant, una influència molt modesta.

A la pràctica, sol parlar-se de *contango* quan el preu és més alt en el mercat de futurs, i *backwardation* al contrari. No entrarem aquí en l'anàlisi de les causes que s'amaguen al darrere, però es pot presumir amb cert fonament que la pujada en els futurs pressiona fortament vers una pujada en els locals, fins i tot amb pràctiques que bé poden encabir-se dins el concepte d'especulació excessiva que estem tractant. Seria el cas, per exemple, en cas de mantenir en estoc o emmagatzemats els productes, esperant abans de posar-los en venda una alça en el preu seguint les expectatives del mercat. Aquesta ha estat una pràctica comprovada en la crisi alimentària recent.

her food prices in Sub-Saharan Africa: poverty impact and policy responses". *The World Bank Research Observer*, 2010, vol. 25. Un altre treball interessant és ABBOTT. *Development dimensions of high food prices*. OEDD Food, Agriculture and Fisheries, working paper no. 18, OECD Publishing.

42 Han estat molt comunes les manifestacions i revoltes en ciutats del tercer món a causa d'aquestes pujades. L'expressió usada pel Banc Mundial ha estat la de "disturbis per aliments".

43 No hi ha gaire bibliografia sobre això. Vegeu KONANDREAS, Pános i SHARMA, Ramesh. "Net food-importing developing countries: roles and perspectives", dins *Negotiating the future of agricultural policies: agricultural trade and the millenium*, two round, ed. Kluwer Law International, The Hague, 2001, p. 251 i seg.

44 Vegeu sobre això *Annual monitoring exercise in respect of the follow-up to the ministerial decision on measures concerning the possible negative effects of the reform programme on least-developed and net food-importing developing countries*. World Trade Organization, Committee on Agriculture, C/AG/GEN/90, November 27, 2009.

Davant de totes aquestes situacions, la indústria alimentària sol disculpar-se i al·legar que la causa de les pujades de preu en realitat són el mercat i el seu joc d'oferta i demanda. Una de les últimes reunions del World Business Forum, el fòrum mundial que agrupa les majors empreses alimentàries del planeta, va mostrar la seva preocupació per l'assumpte. Hi va dedicar la sessió, amb el lema, molt il·lustratiu, de "Consolidem els guanys amb responsabilitat". No es va arribar a mesures ni gens ni poc concretes i alguns dels representants van manifestar que els aliments havien estat fins ara molt barats i que ara estan arribant al preu que els correspon⁴⁵. Ja hem indicat abans que les expectatives mundials van en aquest sentit.

45 52nd World Food Business Summit, executive summary, *Growth and Sustainability. Building profit with responsibility*.

En conseqüència, com veiem, el problema és estructural i el dret a l'alimentació hauria de donar solucions de la mateixa naturalesa.

Una en podria ser, pot pensar-se, la intervenció directa amb mesures per estabilitzar els preus. Entre aquestes hi podria haver la fixació de preus màxims. No obstant això, no sembla que aquestes mesures puguin ser les més eficaces, i menys encara a escala internacional. Hi ha proves empíriques i teòriques que mostren que, en aquests casos, l'especulació precisament ataca amb més duresa. Estudis com els realitzats pel professor Salant, publicats en el *Journal of Political Economies*, així ho demostren⁴⁶.

46 Vegeu SALANT, S. W. "The vulnerability of price stabilization schemes to speculative attack". *Journal of Political Economy*, 1983, vol. 91.

Durant els anys seixanta i setanta del segle passat es van propugnar, en el marc del dret internacional al desenvolupament, tractats relatius a nombroses *commodities* o matèries primeres, moltes d'elles alimentàries, per tal d'estabilitzar-ne el preu. El fonament era primordialment garantir un corrent d'ingressos no vo-

látil als estats en via de desenvolupament, productors molts d'ells en monocultiu i amb gran dependència d'aquest producte en les seves exportacions. Aquest esquema va quedar obsolet per les liberalitzacions i desregulacions dels anys noranta⁴⁷ i seria difícil recuperar-lo ara amb l'objectiu de controlar la dependència d'importacions d'aliments.

Podria pensar-se també en una assegurança per als països menys avançats i els importadors nets d'aliments que s'apliqués per mantenir, només per a ells, un preu regular en cas que sobrevingués una considerable alça en els preus a causa de l'especulació. Que tot segueixi com està però que per als més febles, almenys, s'establís un règim protector.

Però, en definitiva, tota aquesta situació hauria d'exigir un tractament des de l'arrel i, sens dubte, per a això s'haurien de prendre mesures, tant pràctiques com jurídiques, per eradicar o mitigar considerablement la dependència alimentària i la referida condició de molts països d'importadors nets d'aliments. Com és sabut, l'annex de l'Acord de Marràqueix, de 15 d'abril de 1999, va adoptar una declaració ministerial per fer front als possibles efectes negatius dels programes de reforma als països importadors nets d'aliments i als països menys desenvolupats⁴⁸. Però, si analitzem amb atenció aquestes mesures, constatem que, primordialment, són mesures conjunturals (ajuda alimentària, crèdit per a la compra i, a tot estirar, suport a la investigació⁴⁹) i no pas estructurals, característica imprescindible per promoure un canvi que els faci perdre aquesta condició.

L'argument de l'especial vulnerabilitat davant de l'especulació hauria de servir, com molts altres més, per

47 Vegeu també, en aquest mateix, sentit les reflexions del professor Jayati Ghosh (GHOSH, Jayati. "The unnatural coupling: food and global finance". *Journal of Agrarian Change*, 2010, vol. 10, p. 77 i seq.).

48 Per veure la llista dels estats que tenen aquesta condició, vegeu *WTO list of Net Food-Importing developing countries for the purpose of the Marrakesh decision on measures concerning the possible negative effects of the reform programme on the least-developed and net-food importing developing countries* ("The Decision"), G/AG/5/Rev. 8.

49 Aquesta es pot considerar l'única de tipus estructural i, com s'està posant ara de manifest, l'ajuda oficial al desenvolupament per a agricultura i desenvolupament ha estat infima des dels anys noranta. Es parla d'un mer quatre per cent sobre el total de l'AOD esmentada.

forçar un desenvolupament jurídic ampli que efectivament incidís en aquesta matèria i tendís a l'eliminació de la condició d'estats nets importadors d'aliments.

8. L'ESPECULACIÓ, EL MERCAT DE FUTURS D'ALIMENTS I EL DRET A L'ALIMENTACIÓ

50 Per conèixer el funcionament d'aquests mercats, vegeu les obres següents: KOLB, Robert and OVERDAHL, James A. *Understanding futures markets*. Ed. Wiley-Blackwell, 2006; BERNSTEIN, Jacob. *How the futures markets work*. New York, New York Institute of Finance, 2000; HULL, John C. *Fundamentals of futures and options markets*. London, ed. Pearson, 2010; SCHWAGER, Jack D. *A complete guide to the futures markets: fundamental analysis, technical analysis, trading, spreads and options*. Ed. John Wiley and Sons, 1984; KLINE, Donna. *Fundamentals of the future market (fundamentals of investing)*. Ed. Mc Graw Hill, 2000.

51 Vegeu la nota sisena, per exemple.

52 A tall d'exemple, vegeu MASTERS, Michael; WHOTE ADAM, K. *The Accidental Hunt brothers. How institutional investors are driving up food and energy prices*. Special report, July 31, 2008; i *The accidental hunt brothers act 2, index speculator have been a major cause of the recent drop in oil prices*. Special update, September 10, 2008. És interessant veure també *A note on the role of investment capital in the US agricultural futures markets and the possible effect on cash prices*, OECD Document TAD/CA/APM/CFS/MD 2008, 6. També Randy Schnepf, esmentat més amunt, manifestava expressament que "today, speculators include private investment funds, comprise the majority of market participants." (SCHNEPF, Randy. *Price... Op. cit.*, p. 8).

53 Així ho posa de manifest Gerald Ashley, citat anteriorment, que diu que, a la primera de segle passat, els animals de càrrega eren la moneda en aquests mercats i que no hi participaven ni els inversors més conservadors (ASHLEY, Gerard. *Finacial... Op. cit.*, p. 299).

54 "Prevent excessive speculation..." *Op. cit.*, p. 13.

Com es podia imaginar, crits acusadors esbronquen el mercat de futurs d'aliments, particularment el de Chicago⁵⁰. El responsabilitzen de ser causant, en gran mesura, de la crisi patida i fins i tot hi ha veus respectades que advoquen perquè els aliments de primera necessitat surtin d'aquests mercats i no estiguin subjectes a cotització.

Contràriament, també se senten moltes veus en defensa d'aquests mercats⁵¹; addueixen que són un mecanisme de seguretat per als productors, de garantia d'un preu cert a termini mitjà, i que eliminen incerteses i possibles maniobres especulatives.

Això pot ser cert, si més no en teoria; però en la pràctica, la presència d'especulació excessiva és fàcilment constatable en les pràctiques d'aquests mercats prèviament a la crisi⁵².

Aquests mercats, tradicionalment, tenien dimensions reduïdes⁵³ i hi participaven únicament inversors involucrats directament en el sector. Fins al 1986, no s'hi havia permès la presència de carteres d'inversió, això és, combinacions de múltiples inversions diversificades que començaven a incloure aquestes *commodities* o béns alimentaris. Hi prevaluia la interpretació de la Commodity Futures Trading Commission (CFTC), l'agència de regulació dels Estats Units per a aquests mercats, segons la qual només hi tenien cabuda les transaccions directament vinculades a aquests negocis, necessàries per als productors, comerciants i consumidors d'aquests productes físics en el mercat al comptat o *cash market*⁵⁴.

És curiós recordar que l'octubre de 1987 ja hi va haver una crisi, un *crash*, en aquest mercat de futurs, i

alguns autors van reclamar la necessitat d'introduir-hi mecanismes que evitessin les bombolles⁵⁵, com ara el professor Glenn Harrison, que demanava la necessària intermediació d'agents de mercat⁵⁶ i una programació d'actuacions per als participants.

Amb tot, l'any 2004, el mercat de futurs de *commodities* era reduït. Hi ha xifres que parlen d'un volum de negoci de 183 bilions de dòlars anuals. Però d'ençà d'aquell moment, comença a produir-se un creixement desbordant i explosiu, amb una arribada massiva dels grans fons d'inversió (Goldamn Sachs, Morgan Stanley, J. P. Morgan i Barclays Bank) una mica a la manera, si se'm permet l'expressió, d'un bou en uns encants, juntament amb altres fons no tradicionals, com els de pensions⁵⁷. Per posar alguns exemples, l'índex de participació dels fons d'inversió havia crescut el 1.900% de l'any 2003 a l'any 2008 i Goldamn Sachs, un dels fons més actius, havia passat de tenir 13 milions de dòlars l'any 2003 a tenir-ne 317 l'any 2008⁵⁸.

Aquest increment feia que hi hagués una liquiditat excessiva al mercat, molts diners que pressionaven perquè s'apugessin els preus. S'ha arribat a estimar, per part de Lehman Brothers, que per cada cent milions de dòlars que entraven de més en el mercat el preu dels productes pujava l'1,6%. Fonamentalment, hi havia una gran demanda per entrar en el mercat i adquirir producció futura, encara que el que pot clarament qüestionar-se és si l'ansietat i la pressió hi tenien una base real, si partien d'una necessitat material. Més aviat, tot indica que es basaven en expectatives i especulació.

A més, en la pràctica habitual de gestió d'aquests fons està el *short-selling*, és a dir, compravendes expés, a curt termini, fins i tot dins un mateix dia, per

55 HARRISON, Glenn W. "Dynamics, programmed traders and futures markets: beginning the laboratory search for a smoking gun". *The Economic Record*, 1992, vol. 68; YAMEY, Basil D. "The tin crisis (1985-1986) and futures trading". *The Economic Record*, 1992, vol. 68. Aquesta revista publicava precisament aquell any un especial sobre futures *Market, price discovery and price determination*.

56 En paraules seves, "the market-maker is an agent who is empowered to set prices in the stock markets. He does not act in the futures market." (HARRISON... *Op. cit.*).

57 No sabem si també han participat en el mercat alimentari de futurs fons pertanyents als estats. Consta perfectament la seva existència i seria interessant investigar si han tingut participació en aquest àmbit.

58 MASTERS, Michael; WHOTE... *Op. cit.*

59 Aquestes pràctiques també han estat posades de manifest en les investigacions de Peter Wahl (Wahl, Peter. *Food speculation... Op. cit.*).

tal d'aconseguir al moment els beneficis resultants de la fluctuació constant de les cotitzacions,⁵⁹. pràctica molt habitual i que genera considerables beneficis. Ara bé, com podem imaginar-nos, són guanys artificials, sense base productiva, i una font certa d'especulació, amb repercussió directa en l'increment dels preus. Per tant, tractant-se d'aliments bàsics, bé podem argumentar que aquesta pràctica realitzada sistemàticament vulnera el dret a l'alimentació i hi és clarament contrària.

Ultra això, quan es va produir la gran crisi financera de les *subprime* en els mercats financers dels Estats Units, nombrosos fons van buscar refugi en el mercat de futurs d'aliments. Aquest va fer el paper, a sobre, de fons de cobertura. Les dades així ho corroboren. Si a finals de desembre de 2007 hi havia en aquest mercat de Chicago 345 fons que movien 80.000 milions de dòlars, a primers de març s'hi podien constatar 361 fons per un valor de 98.000 milions⁶⁰.

60 Altres fonts diuen que entre octubre del 2007 i març del 2009 el nombre de contractes va créixer del 65% sense cap increment real de producció.

Tenint en compte tot això, afirmar que no hi ha hagut especulació és faltar a la veritat. Més encara, cal afirmar amb claredat que aquestes pràctiques impliquen un incompliment del dret a l'alimentació. Haurien d'estudiar-se i avançar les formes de compensar tots aquests incompliments i, naturalment, s'han de prendre les mesures oportunes perquè això no torni a ocórrer, ni tan sols a petita escala.

En aquest sentit, cal reconèixer que les institucions dels Estats Units han estat actives i han pres mesures per posar fre a aquests excessos: la situació ho exigia. El Senat dels Estats Units va posar en marxa una comissió d'investigació que va constatar el diagnòstic que fèiem al paràgraf anterior⁶¹. La CFTC, agència

61 Vegeu l'informe *Excessive Speculation in the wheat market, majority and minority staff report*.

ja esmentada, ha estat dotada de més capacitat de control; precisament, aquest mes d'agost acaba de sancionar un fons, el Con Agra Trade Group Inc., per especular en el mercat de l'energia⁶². Finalment, també s'ha reformat la legislació per perseguir de forma efectiva l'especulació excessiva⁶³.

Ras i curt, el fonament d'aquesta reforma radica a fixar una posició límit que no han de superar els operadors en aquest mercat amb el conjunt de les seves operacions, ja que altrament quedaria pertorbat i afectaria la lliure fixació dels preus (*major market disturbance*⁶⁴), i a reconèixer la necessitat d'exigir en aquestes transaccions la bona fe (*bona fide hedging transactions*) que ha de guiar l'acció dels operadors esmentats. Esperem que la reforma doni els fruits esperats.

El bon funcionament del mercat de futurs també ha preocupat a un nivell més general, internacionalment. Així ho va fer constar el G-8 en la seva reunió d'Oaska el juny de 2008, en reclamar que les autoritats nacionals n'examinin el funcionament en cada país i hi adoptin les mesures necessàries. També ha creat un grup de treball (una *task force*) que determini com cal procedir i ofereixi el marc reglamentari i de recerca. Ja és accessible un informe d'aquest grup, en què es reconeixen les dificultats per controlar les manipulacions dels preus i s'hi disposen moltes mesures de control⁶⁵.

Contrasta aquest interès i acció internacional restringida amb la parca i potser incapaç acció de les agències multilaterals de les Nacions Unides, abans analitzada. A més, no pot resultar estrany; en l'ànim del G-8 no s'inclou la preocupació de protegir el dret a l'alimentació; hom esperaria que fos altrament, que el seu neguit es veiés reflectit en aquestes regulaci-

Permanent Subcommittee on investigations, United States Senate, June 24, 2009, Committee on homeland security and governmental affairs, Carl Levin, chairman, Tom Coburn, acting ranking minority member. És interessant, així mateix, llegir el ja famós testimoni de Michael Masters davant d'aquesta Comissió (*Testimony of Michael W. Masters, managing member/ portfolio manager masters capital management, llc, before the committee on homeland security and governmental affairs, United States Senate, May 20, 2008*).

62 Vegeu la pàgina web de l'Agència ([//cftc.org](http://cftc.org)).

63 Vegeu les referències explícites d'aquests canvis normatius a la nota 13.

64 Que, segons la normativa referida, s'entén com "specify the maximum number of outstanding futures contracts that any single trader can hold at any particular time".

65 *International organization of securities commission, technical committee report of the task force on commodities futures markets*. Aquest document es pot consultar en [//cftc.gov](http://cftc.gov). L'agència nord-americana exerceix un paper important en el si d'aquest grup de treball.

66 Un dia abans de la presentació de la investigació, el 12 de setembre, el diari *El País* publicava la referència que la Unió Europea regularà els productes financers en matèria d'alimentació (*El País*, 12 de setembre de 2010, p. 13).

67 És bo recordar el discurs del president F.D. Roosevelt del 31 d'octubre de 1936, en què anunciava el segon *new deal*. Hi advocava per la necessària eliminació de l'especulació desmesurada (*wild-cat speculation*).

ons resultants⁶⁶. Això ha de ser entès com a cautela i advertència per als qui pretenguin aconseguir lucre amb males arts. Han de saber que ho fan a costa de la necessitat més bàsica de moltes persones. En el cas dels Estats Units, a més, hauria d'esperonar-los a comprometre's de forma contundent en la defensa d'aquest dret⁶⁷, un compromís a hores d'ara inexistent, com ho demostren les seves reticències i múltiples negacions a acceptar que, del dret esmentat, se'n derivin obligacions.

9. CONCLUSIÓ: L'ESPECULACIÓ COM A VULNERACIÓ DEL DRET A L'ALIMENTACIÓ

El dret a l'alimentació protegeix la seguretat alimentària de les persones, que es produeix, segons que assenyalen les directrius per a l'exercici d'aquest dret, quan totes les persones tenen a tota hora accés material i econòmic a prou aliments innocus i nutritius per satisfer les seves necessitats alimentàries i les seves preferències quant als aliments a fi de portar una vida activa i saludable⁶⁸. Sent això així, i seguint el fil de l'argumentació al llarg de les pàgines precedents, cal afirmar que l'especulació impedeix que això es faci realitat. Sens dubte, pot ser un obstacle de primer ordre per a la realització progressiva d'aquest dret⁶⁹.

68 Sobre la definició del dret a l'alimentació, vegeu el primer informe, de 2001, del llavors relator sobre el dret a l'alimentació Jean Ziegler (A/56/210, *El dret a l'alimentació*. 23 de juliol de 2001, Nacions Unides).

69 No es tracta de cap eufemisme per defugir l'expressió "violació del dret a l'alimentació". Gran part de les obligacions derivades del dret a l'alimentació tenen caràcter progressiu, no són immediates. En tot cas, és ben clar que aquest caràcter progressiu exigeix l'adopció de mesures per evitar que hi hagi especulació.

Amb tot, cal reconèixer les dificultats per enfrontar-se jurídicament a la matèria. El mateix concepte d'*especulació* és elusiu, el seu significat objectiu no és idèntic arreu i, en la pràctica, delimitar-ne la presència i els efectes també resulta, per tant, una tasca complexa.

Per tant, cal precisar quina és l'especulació que s'ha de perseguir i limitar. En aquest sentit, podríem defensar que el concepte apropiat és el d'*especulació excessiva*. Ja ha estat emprat en el dret intern dels Estats Units i s'hi poden encabir totes les accions dirigides a forçar una pujada artificial del preu dels aliments bàsics o a obtenir un profit considerable a costa de l'alça. Aquesta és l'essència del que és perjudicial i lesiu per al dret a l'alimentació.

L'altre inconvenient assenyalat, la dificultat de demostrar en la pràctica la seva intervenció, també pot ser salvat si es posa l'èmfasi a limitar i restringir els mecanismes, de vegades subtils, a través dels quals es manifesta l'especulació. Així ho hem anat veient al llarg d'aquestes pàgines

Cal controlar que les inversions i els fons no es desviïn del que ha de ser la seva finalitat, natural i lògica, d'inversió productiva i de recerca de rendibilitat econòmica a mitjà i llarg terminis. El mercat els determinarà, és difícil ficar-hi cullerada. El que no es pot permetre de cap manera és el recurs a inversions opaques, fictícies, abstractes o presumptes i no reals. Aquests productes financers no han de tenir cabuda quan es tracta d'aliments bàsics: limiten de forma real el dret a l'alimentació.

A més, el dret a l'alimentació també ha de reclamar una limitació a la manera com s'expandeix l'especulació, que se sol aprofitar de la desinformació i la necessitat, i en treu benefici, tant als grans mercats financers com als mercats petits i locals. S'hi ha de posar fre. Alguna instància internacional hauria de vetllar per la transparència, el diàleg i el contacte entre els actors clau dels mercats i la recopilació i difusió d'informació veraç.

S'ha parlat de la possibilitat de constituir un fons de reserva a escala mundial o, preferentment, de fons de naturalesa descentralitzada per a les situacions d'urgència i per tal de frenar l'especulació. També es pot defensar que alguns estats desenvolupats exerceixin com a asseguradors davant pujades dràstiques⁷⁰, o bé es creï una assegurança internacional que proveixi assistència als estats afectats per l'especulació. L'eficàcia i l'eficiència han de guiar, en tot cas, el funcionament d'aquests mecanismes.

En tot cas, aquestes mesures són tan sols pal·liatives i no pas estructurals. La situació d'extrema debilitat a què estan exposats alguns estats davant l'especulació deriva de la seva condició d'estats importadors

70 Diguem que actuarien a manera d'evergetes. A la Roma clàssica, aquest era el sistema establert per fer front a les crisis de subsistència. Els més rics, per una solidaritat imposada, es feien responsables de sufragar el subministrament als més febles i afectats.

nets d'aliments. Posar en relleu aquest tret estructural ha de servir perquè garantir el dret a l'alimentació impliqui revertir de manera efectiva aquesta condició en afavorir la producció interna i limitar fortament la dependència alimentària de l'exterior⁷¹.

Finalment, el dret a l'alimentació ha de servir de límit a l'acció dels mercats de futurs alimentaris. Aquests mercats exerceixen una influència desmesurada en la fixació dels preus internacionals, però sobretot el seu funcionament ha estat una font indubtable de pràctiques especulatives, amb una alta presència d'inversors i fons que no han demostrat cap interès en l'alimentació i la indústria alimentària i sí, en canvi, han tingut pràctiques fortament abusives. Les reformes anunciades han de posar fre a tot això, redreçar la situació, i caldria incloure-hi la referència al dret a l'alimentació com a advertència davant l'acció dels especuladors.

Podem dir que el dret a l'alimentació està reconegut pel dret internacional general. Hi ha una *opinio iuris* manifesta dels estats sobre la qüestió⁷². Pot ser que majoritàriament no es manifestin més enllà de l'obligació d'una realització progressiva, encara que hi ha un nucli de defensa d'aquest dret que reclama obligacions de realització immediata per part dels estats, com ja assenyalava l'Observació General número 12, d'interpretació del Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals⁷³.

De tota manera, el que resulta indiscutible és que els estats han de ser conscients que han d'assumir totes les conseqüències que el correcte i fonamentat raonament jurídic extregui i dedueixi del reconeixement del dret a l'alimentació, en particular per a les noves

situacions⁷⁴. Per al cas que ens ocupa, l'única lectura possible és que els estats han d'establir límits a l'especulació, que, com hem analitzat en aquestes pàgines, suposa una innegable amenaça per a l'exercici del dret a l'alimentació.

74 Els relators especials del dret a l'alimentació, primer Ziegler i ara Olivier de Schutter, estan fent una excel·lent tasca de clarificació del dret a l'alimentació. Són moltes i complexes les temàtiques tractades, encara que de moment no han abordat l'especulació. Per consultar la tasca d'aquests relators, i especialment els seus informes, vegeu la pàgina web www2.ohchr.org/spanish/issues/food.

71 La recent Resolució del Consell de Drets Humans sobre el dret a l'alimentació ja ha apuntat la necessitat (punt 34), per primera vegada, d'estudiar la situació d'aquests estats importadors nets d'aliments des del dret a l'alimentació (S/HRC/RES/13/4, 14 d'abril de 2010, Resolució aprovada pel Consell de Drets Humans, 13/4 el dret a l'alimentació). Encara que no hi ha bibliografia específica sobre el dret a l'alimentació i l'especulació, sí que hi ha ja un cos doctrinal d'interès sobre els drets a l'alimentació. Com a obres introductòries clau vegeu ALSTON, P., TOMASEVSKI, K. (ed.). *The right to food*. The Hague, ed. Martinus Nijhoff, 1984; EIDE, Asbjorn. *Right to adequate food as a human right*. Geneve, United Nations, 1989; ZIEGLER, Jean. *Le droit à l'alimentation*. Paris, ed. Mille et Une Nuits, 2003; FAO, Alt Comissionat de Nacions Unides sobre els Drets Humans. *El dret a l'alimentació adequada*. Gènova, 2010. Per a Espanya, vegeu AAVV. *Derecho a la alimentación y soberanía alimentaria*. Córdoba, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Córdoba, 2008.

72 Com és sabut, la Declaració universal de drets humans ja ho va reconèixer a l'article 25; també ho fa l'article 11 del Pacte Internacional dels Drets Econòmics, Socials i Culturals. Hi ha hagut múltiples i contínues declaracions i resolucions que l'invoquen.

73 E/C.12/1999/5, 12 de maig 1999, *The Right to adequate food* (art. 11), general comments, Committee on Economic, Social and Cultural Right.

BIBLIOGRAFIA CONSULTADA

ABBOTT, P. "Development dimensions of high food prices". *OECD Food, Agriculture and Fisheries working papers*, no. 18, OECD Publishing

ASHLEY, Gerald. *Financial speculation, trading financial biases and behaviour*. Harrison House, 2009

BACKSHOODELH, M. "Impacts of world prices transmission to domestic rice markets in rural India". *Food Policy*, 2010, vol. 35, p. 12-19

CONNAY, T. Jr. *Investment and speculation. A description of the modern money market and analysis of the factors determining the value of securities*. New York, ed. Hamilton Institute, 1914

EDWARDS, Franklin R. "Hedge funds and the collapse of long-term capital management". *Journal of Economic Perspectives*, 1999, vol. 13, p. 189-210

EIDE, Asbjorn. *The right to food and the impact of liquid biofuels (agrofuels)*. Rome, Food and Agriculture Organization, 2008

GHOST, Jayati. "The unnatural coupling: food and global finance". *Journal of Agrarian Change*, 2010, vol. 10, p. 72-86

GODSWAY, Cudjoe; DEMANS, Breisinger; XINSHEN, Diao. "Local impact of a global crisis: food price transmission, consumer welfare and poverty in Ghana". *Food Policy*, 2010, vol. 35, p. 294-302

HARRISON, Glenn W. "Dynamics, programmed traders and futures markets: beginning the laboratory search for a smoking gun". *The Economic Record*, 1992, vol. 68

INSTITUTE FOR AGRICULTURE AND TRADE POLICY. *Commodities market speculation: the risk to food security and agriculture*

IRWIN, Scott; SANDERS, Dwight R.; MERRIN, Robert P. *Devil or angel? The roles of speculation in the recent commodity price boom (and bust)*. International Trade Research Consortium, June 2009

MASTERS, Michael; WHOTE ADAM, K. *The Accidental hunt brothers. How institutional investors are driving up food and energy prices*. Special report, July 31, 2008; i *The accidental hunt brothers act 2, index speculators have been a major cause of the recent drop in oil prices*. Special update, September 10, 2008

PAGE, Noemi; SEAL, Andrew; COSTELLO, Anthony. "Has financial speculation in food commodity markets increased food prices?". *The Lancet*, 2008, vol. 371, p. 1648-1650

SANDERS, SR. R.; IRWIN, S. H.; MERRIN, R. P. "The adequacy of speculation in agricultural futures market. Too much of a good thing?". *Marketing and Outlook research reports*, Urbane-Champaign, 2008, Department of Agricultural and Consumer Economics, University of Illinois

SALANT, S. W. "The vulnerability of price stabilization schemes to speculative attack". *Journal of Political Economy*, 1983, vol. 91

SCHNEPF, Randy. "Price determination in agricultural commodity markets: a primer". *CRS Report for Congress*, updated January 6, 2006

SCHNEPF, Randy. *High agricultural commodity prices. What are the issues?*. New York, New Science Publishers, 2008

TIMMER, Peter C. "Reflections on food crisis past". *Food Policy*, 2010, vol. 35, p. 1-11

WAHL, Peter. *Food speculation, the main factor of the price bubble in 2008*. Weed World Economy, Ecology and Development, 2009

WAHL, Peter. *The roles of speculation in the 2008 food price bubble, The Global Food Challenge: towards a human rights approach to trade and investment policies*. P. 68 i seg.

WRIGHT, B. D. *Speculators, storage and the price of rice*. Giannini Foundation of Agricultural Economics, Berkeley, 2009

WRIGHT, Brian. "International grain reserves and other instruments to address volatility in grain markets: issues and options". *Technical background paper for the World Grain Forum*, May, Russia, Berkeley, ed. University of California, 2009

"La especulación en los mercados de futuros". *Claridades Agropecuarias*, Gobierno federal de México: Septiembre 2009, n° 193

El derecho a la alimentación protege la seguridad alimentaria de las personas y, según señalan las directrices para la realización de dicho derecho, sólo se puede hablar de seguridad alimentaria cuando todas las personas tienen en todo momento acceso físico y económico a suficientes alimentos inocuos y nutritivos para satisfacer sus necesidades y preferencias en materia de alimentación a fin de llevar una vida activa y sana. Así, cabe afirmar que la especulación impide que la seguridad alimentaria sea una realidad y puede ser, sin duda, un obstáculo de primer orden para la realización progresiva de este derecho.

Aún así, hay que reconocer las dificultades para enfrentarse jurídicamente a la especulación. El propio concepto es difícil de aprehender, su significado no es universalmente compartido y, en la práctica, delimitar su presencia y efectos es asimismo complicado, difícil.

Es necesario, por lo tanto, precisar bien qué especulación debe ser perseguida y limitada. En este sentido, podríamos convenir que nos referimos a la 'especulación excesiva'. Este concepto, que ya ha sido usado en el derecho interno de Estados Unidos, incluye todas aquellas acciones dirigidas a forzar una subida artificial del precio de los alimentos básicos o a obtener un considerable beneficio a raíz de dichas subidas. Ahí radica la esencia de lo que es perjudicial y lesivo para el derecho a la alimentación.

Otro inconveniente señalado, la dificultad de demostrarla en la práctica, también puede ser sorteado y salvado si se pone el énfasis en limitar y restringir los mecanismos, a veces sutiles, mediante los que se manifiesta la especulación. Así lo hemos visto a lo largo del presente trabajo.

Es necesario, pues, controlar que las inversiones y los fondos no se desvíen de su fin natural y lógico de inversión productiva y de búsqueda de rentabilidad económica a medio y largo plazo. El mercado dirá cuáles, ahí es difícil entrar, pero lo que no puede permitirse es el recurso a inversiones opacas, ficticias, abstractas o supuestas y no reales. Tales productos financieros no deben entrar en la negociación del precio de alimentos básicos, ya que limitan realmente el derecho a la alimentación.

El derecho a la alimentación también tiene que reclamar una limitación a la expansión de la especulación, que suele aprovecharse de las circunstancias de desinformación y de la necesidad para lucrarse, tanto en los grandes mercados financieros como en su traslado a cualesquiera otros mercados pequeños y locales. Alguna instancia internacional debería velar por la transparencia, el diálogo y contacto con los actores clave de los mercados y la recopilación y difusión de información veraz.

Se ha hablado de la posibilidad de constituir un fondo de reserva a nivel mundial o, preferentemente, varios fondos descentralizados para actuar en situaciones de urgencia y frenar la especulación. También podría pensarse que algunos Estados desarrollados actuaran como aseguradores ante subidas drásticas o bien el establecimiento de un seguro internacional que pudiera asistir a los Estados afectados por la especulación. La eficacia y la eficiencia deben guiar, en todo caso, dichos mecanismos.

En todo caso, tales medidas son paliativas y no estructurales. La extremada debilidad a la que pueden verse expuestos algunos Estados ante la especulación pro-

viene de su condición de Estados importadores netos de alimentos, lo que debería empujar al derecho a la alimentación a atacar de manera efectiva dicha condición favoreciendo la producción interna y limitando fuertemente la dependencia alimentaria del exterior.

Por último, el derecho a la alimentación debe actuar como límite a la acción de los mercados de futuros alimentarios. Estos ejercen una influencia desmedida en la fijación de los precios internacionales y, sobre todo, su funcionamiento ha sido y es fuente indudable de especulación, con abundante presencia de inversores y fondos sin interés alguno en la alimentación y su industria, y protagonistas de prácticas abusivas. Las anunciadas reformas deberían poner coto a todo ello y, la referencia al derecho a la alimentación, ser considerada un aviso ante la acción de los especuladores.

Puede decirse que el derecho a la alimentación está reconocido por el derecho internacional general. Hay una *opinio iuris* de los Estados manifestada al respecto. Puede que en su mayoría no pasen de la obligación de una realización progresiva, aunque hay un núcleo de este derecho que implica obligaciones de realización inmediata por parte de los Estados, como ya señaló la Observación general número doce, de interpretación del Pacto Internacional de derechos económicos, sociales y culturales. De todos modos, lo que está claro es que los Estados tienen que ser conscientes de que deben asumir todas las consecuencias que un correcto y fundado razonamiento jurídico extraiga y deduzca de tal reconocimiento del derecho a la alimentación, en particular para las nuevas situaciones. Ello debe llevarnos a la convicción de que los Estados han de poner límites a la especulación, que es, ciertamente, una considerable amenaza al derecho a la alimentación.

ABSTRACT

The right to food protects the food security of the people, and as stated by the guidelines for the realisation of that right, one can only speak of food security when each and every person at all times has physical and economic access to enough harmless and nutritional foods to satisfy his/her needs and food preferences in order to lead an active and healthy life. Hence, it can be asserted that speculation hinders food security from becoming a reality and can unquestionably represent a major obstacle for the progressive realisation of this right.

Still, however, the complexities inherent in legally challenging speculation must also be acknowledged. The very concept of speculation is by no means easy to grasp, its meaning is not universally shared, and in practice, it is difficult to define the limits of its presence and consequences.

As a result, it is important to define the type of speculation to be confronted and limited. In this sense, we can agree that we are referring to 'excessive speculation'. This concept, which has already been used in US domestic law, encompasses all actions undertaken to force an artificial rise in the price of basic foods or to obtain a considerable profit based on such increase. Therein resides the essence of what is detrimental and injurious for the right to food.

Another hindrance cited, the difficulty of demonstrating speculation in practice, can also be overcome if emphasis is placed on limiting and restricting the mechanisms (which are subtle at times) by means of which speculation manifests itself. This point is discussed throughout this paper.

Hence, it is necessary to see that investments and funds are not diverted from their natural and logical purpose of productivity and the quest for mid- and long-term economic profitability. It is the market that will inevitably dictate those investments, yet what we cannot allow for are opaque, fictitious, abstract, alleged or unreal investments. Such financial products should not form part of the negotiation of the prices of basic foods, as they truly limit the right to food.

The right to food must also exact a limitation on the expansion of speculation, which usually takes advantage of circumstances of misinformation and the need to make a profit, both in the major financial markets and in their transfer to any other smaller and local markets. There must be an international authority to safeguard transparency, dialogue and contact with the key agents of the markets and the compilation and distribution of truthful information.

There has been debate on the possibility of building a world-wide reserve fund or preferably several decentralised funds to take action in situations of emergency and to stop speculation. Another option might be for certain developed states to act as insurers in the face of drastic increases in prices, or possibly to establish an international insurance to assist states affected by speculation. In any case, the guiding principles of these mechanisms would have to be effectiveness and efficiency.

Whatever the case may be, these measures are in fact palliative, rather than structural. The extreme vulnerability of certain states to speculation stems from their condition as net importers of food. In theory, this ought to drive the very right to food to effectively confront

such condition, by promoting internal production and strongly limiting the degree to which the state depends on the outside world for food.

Finally, the right to food itself must serve as a limitation on the actions of food futures markets. These markets exercise an excessive influence on the establishment of international prices, and above all, their very operation has been and continues to be an unquestionable source of speculation, with a heavy presence of investors and funds that engage in abusive practices, taking no interest whatsoever in the actual food and its industry. The reforms that have been announced ought to put an end to all of that; and the reference to the right to food ought to be considered a warning in the face of speculator action.

It can be said that general international law recognises the right to food. The states have manifested an *opinio iuris* in such regard. It may be that most states do not go beyond the duty of working towards a progressive realisation of this right; nevertheless, the heart of this right entails duties that must be carried out immediately by the states, as revealed by General Comment 12, regarding the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. In any event, it is clear that states must assume all the consequences of a correct and legally well-founded interpretation of the recognition of the right to food, particularly for new situations. This in turn ought to lead to the conviction that it is the duty of the states to limit speculation, which unquestionably poses a considerable threat to the right to food.

TÍTOLS PUBLICATS

Col·lecció Premi de Recerca en Drets Humans

1. *Els drets humans com a motor de l'evolució del règim internacional de protecció dels refugiats.*

Sílvia Morgades i Gil

2. *L'alimentació com a dret humà: les seves implicacions.* Montserrat Tafalla Plana.

3. *Detenció i empresonament de presumptes innocents en un sistema penal garantista.*

Eduard Ibáñez